

Национален институт на правосъдието
"Повишаване капацитета на съдебната система и обучение по Европейската
конвенция за защита правата на човека и основните свободи в Националния
институт на правосъдието"
Договор № 93-00-42/20.02.2013 НФМ 2009-2014

Дело Del Río Prada срещу Испания (Del Río Prada v. Spain), жалба № 42750/09

Решение на Голямото отделение от 21 октомври 2013 г.

Член 7, § 1 по-тежко наказание – нарушение; член 5, § 1 (а), законосъобразно лишаване от свобода – нарушение

Налице е нарушение на чл. 7 от Конвенцията, когато новото тълкуване на закона, което е довело до невъзможност за намаляване на срока на максималното наказание лишаване от свобода, е било непредвидимо за жалбоподателката към момента на осъждането ѝ, макар и да е засягало същността и обхвата на наложеното ѝ наказание. Срокът, с който е било отложено освобождаването на жалбоподателката, е бил „незаконсъобразен“ по смисъла на чл. 5, § 1 (а) от Конвенцията.

Фактите

В периода 1988 - 2000 г. в осем отделни наказателни производства жалбоподателката била осъдена на общо 3 000 години лишаване от свобода за различни престъпления, свързани с терористични нападения. През ноември 2000 г., с оглед на фактическата и правна връзка между отделните престъпления, *Audiencia Nacional* (Върховен специализиран съд) определил общ срок на изтърпяване на наказанието лишаване от свобода от 30 години (максималният срок на това наказание по действащия към онзи момент Наказателен кодекс).

В периода 1993 - 2004 г. наказанието на жалбоподателката било намалено с близо 9 години за работа в затвора, считано от момента на задържането ѝ на 27 юни 1987 г. През април 2008 г. затворническите власти изпратили предложение до *Audiencia Nacional* жалбоподателката да бъде освободена на 2 юли 2008 г. През май 2008 г. *Audiencia Nacional* посочила, че тази дата трябва да се преизчисли съобразно формулираната в решение на Върховния съд от 28 февруари 2006 г. „доктрина Parot“, а именно - че отработените дни, с които се намалява присъдата при положен труд в затвора, се изваждат от наказанието, определено с всяка отделна присъда, а не както до този момент - от максималния 30-годишен срок на лишаване от свобода. В светлината на тази нова практика била определена нова дата за освобождаване на жалбоподателката – 27 юни 2017 г., т.е. при изтичането на 30-те години.

С решение от 7 юли 2012 г. Трето отделение на Съда е приело единодушно, че има нарушение на чл. 5 и чл. 7 от Конвенцията, постановявайки, че прилагането на новия метод за изчисляване на срока на наказанието на жалбоподателката не е бил предвидим към момента на осъждането ѝ и представлява ретроактивно прилагане във вреда на

жалбоподателката на изменение, което е било прието след извършването на престъпленията.

ПРАВОТО

I. По твърдението за нарушение на чл. 7 от Конвенцията

1. Принципи, установени в практиката на Съда

(a) Nullum crimen, nulla poena sine lege

77-80. Съдът прави преглед на принципите, установени в практиката му по чл. 7 от Конвенцията - тази разпоредба не само забранява ретроактивното прилагане на наказателния закон във вреда на обвиняемия, но и възплъщава принципа, че само със закон може да се дефинира що е престъпление и да се определя наказанието за него (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). Той забранява разширителното тълкуване и приложение на закона, например по аналогия в ущърб на обвиняемия (*Coëme et al. v. Belgium, nos. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 и 33210/96, § 145, ECHR 2000 VII*). Законът следва да е разбираем, при необходимост с помощта на тълкуването, дадено му от съдилищата, за да може всеки да предвиди за кои действия или бездействия би носил наказателна отговорност. Във всяка правна система обаче неминуемо съществува елемент на съдебна интерпретация на ясно разписаните правни норми, включително и в наказателното право. Винаги има нужда от изясняване на неясни моменти и адаптиране към променящи се обстоятелства. Член 7 не може да бъде тълкуван като недопускащ постепенното изясняване на правилата на наказателната отговорност чрез съдебно тълкуване, при условие, че развитието е съобразено със същността на нормата и може да бъде разумно предвидено (*Streletz, Kessler and Krenz v. Germany [GC], nos. 34044/96, 35532/97 и 44801/98, § 50, ECHR 2001 II*). Задачата на Съда е да установи дали към момента на извършването на едно деяние то е било наказуемо по закон и дали наложеното наказание не надхвърля предвидените в нормата граници.

(b) Понятието „наказание” и неговият обхват

81-90. Също както понятията „граждански права и задължения” и „наказателно обвинение”, понятието „наказание” има автономно значение по Конвенцията и Съдът преценява самостоятелно дали конкретна мярка по съществото си е „наказание” по смисъла на чл. 7, § 1 от Конвенцията. Отправна точка на преценката му е въпросът, дали мярката е наложена след осъждане за „престъпление”. От значение са характерът и целта на мярката, как се определя тя по националния закон, процедурата по привеждането ѝ в изпълнение и тежестта ѝ. В практиката си Съдът ясно е разграничил мерките, които по същество представляват „наказание”, и мерките, свързани с „изпълнение” на „наказанието”. Между тези два вида мерки обаче не винаги съществува ясна граница. Съдът подчертава, че изразът „налагано наказание”, използван във второто изречение на чл. 7, не означава, че от приложното му поле се изключват всички мерки, наложени след определянето на наказанието. Законодателни или административни мерки, които водят до предефиниране или промяна на обхвата на „наказанието”, попадат в обхвата на забраната за ретроактивно прилагане на наказанията. За да прецени дали една мярка, наложена по време на изпълнението на присъдата, се отнася само до начина на изпълнението или засяга нейния обхват, Съдът

проверява дали наложеното „наказание“ е предвидено в действащото към момента на налагането му законодателство.

(с) Предвидимост на наказателния закон

91-93. Както навсякъде в Конвенцията, и в чл. 7 „закон“ означава както писаното право, така и съдебната практика. И тук законът трябва да е достъпен и предвидим, както относно дефиницията на престъплението, така и относно предвиденото за него наказание. Логично е термините, използвани в закона, да са в по-голяма или по-малка степен общо формулирани и тълкуването и прилагането им да е въпрос на съдебна практика, която също трябва да е достъпна и предвидима в рамките на разумното.

2. Приложение на тези принципи в настоящия случай

(а) Обхват на наложеното наказание

96-97. Кодексът от 1973 г. различава максимален срок на наказанието лишаване от свобода (*pena*) и максимален срок на лишаването от свобода при определяне на общо наказание в случай на постановени няколко осъдителни присъди (*condena*). И двата срока са от тридесет години. Едновременно с това кодексът е предвиждал, че срокът на наложеното наказание (*pena*) се намалява, като един работен ден се зачита за два дни лишаване от свобода. Не е имало изрично правило как с отработените дни в затвора се намалява максималният срок на общо определено наказание (*condena*). Едва с Кодекса от 1995 г. се въвежда правилото, че положеният труд се зачита за намаляване на срока на наложеното с присъдата наказание (и то само при определени обстоятелства), а не за намаляване на срока на определения в закона максимален срок на лишаване от свобода.

98-99. Преди постановяването на решението от 2006 г., при преизчисляването на срока на наказанието за положените работни дни в затвора затворническите власти и съдилищата (вкл. Върховният съд) са намалявали с отработените дни максималния срок на лишаване от свобода от 30 години. Такова било и тълкуването на кодекса, дадено от Върховния съд с решение от 1994 г.

100-101. В светлината на тази практика, и особено след като през ноември 2000 г. *Audiencia Nacional* е решила да определи едно общо наказание на жалбоподателката и да фиксира максималния срок на лишаването ѝ от свобода, докато е изтърпявала наказанието си, жалбоподателката е имала основателна причина да вярва, че с отработените дни ще бъде намален максималният тридесетгодишен срок.

Съдът също така отбелязва, че работните дни са намалявали съществено размера на присъдата (с до една трета); че намаляването не е зависело от преценка на съдията, отговарящ за изпълнението на наказанието; че дните, с които веднъж е било намалено наказанието, не можели да бъдат заличени ретроактивно, напр. поради опит за бягство или лошо поведение на лишения от свобода.

102. На следващо място, преходните разпоредби на новия кодекс от 1995 г. предвиждат осъдените по стария кодекс да продължат да се ползват от правото на намаляване на срока на наказанията им, ако това е в тяхна полза. Законът е предвидил обаче по-тежки условия за условното предсрочно освобождаване, включително за осъдените по стария ред. Съдът приема, че с това решение законодателят е показал, че счита, че правилата

за намаляване на срока на наказанието с работа се отнасят до реалното определяне на срока на наказанието, а не само неговото изпълнение.

103. В светлината на изложеното Съдът намира, че в момента на извършване на престъпленията, за които е била осъдена жалбоподателката, а също и когато е било взето решението за определяне на общо наказание в размер на максималното по закон, приложимото испанско законодателство като цяло, включително и съдебната практика, е било формулирано достатъчно прецизно, за да позволи на жалбоподателката да прецени, в разумна според обстоятелствата степен, обхвата на наложеното ѝ наказание, а именно - всяко намаляване на срока на наказанието с работа в затвора е трябвало да се приспадне от максималния тридесетгодишен срок на лишаване от свобода.

(b) Дали прилагането на „доктрината Parot” спрямо жалбоподателката е засегнала само начина на изпълнение на наказанието или неговия действителен обхват

104. Съдът отбелязва, че *Audiencia Nacional* е отхвърлила предложението за освобождаване на жалбоподателката на 2 юли 2008 г. и вместо това, позовавайки се на „доктрината Parot”, установена с решението на Върховния съд от 28 февруари 2006 г. – много след извършването на престъпленията, определянето на общо наказание и фиксирането на максималния срок на лишаване от свобода – е отложила освобождаването ѝ за 27 юни 2017 г. Върховният съд е приел, че новото правило, при което положеният труд се зачита за намаляване на наказанието, определено с всяка отделна присъда, а не както преди - за намаляване на тридесетгодишния максимален срок на лишаване от свобода, съответства повече на текста на кодекса от 1973 г., който различава „наказание” (*pena*) и „срок на изтърпяване” (*condena*).

105-107. В нито един момент властите не са отричали правото на жалбоподателката срокът на лишаването ѝ от свобода да бъде намален с отработените дни. Прилагането обаче на „доктрината Parot” я е лишило от полезния ефект от намаляването на наказанието. С други думи, първоначално с няколко отделни присъди на жалбоподателката са били наложени продължителни наказания лишаване от свобода, които са били обединени, а срокът на наказанието е бил ограничен на 30 години. Впоследствие се е оказало, че този срок не може да бъде намаляван, както тя е очаквала. От значение е фактът, че правителството не е могло да посочи дали отработените дни изобщо ще се отразят на лишаването от свобода на жалбоподателката. Отработените 3128 дни е трябвало да бъдат приспаднати от 3 000 години лишаване от свобода, на които жалбоподателката е била осъдена.

108-110. „При това положение, макар Съдът да се съгласява с правителството, че редът за намаляване на наказанието сам по себе си е извън обхвата на чл. 7, той намира, че начинът, по който са били приложени разпоредбите на Кодекса от 1973 г., в настоящия случай излиза от рамките на затворническата политика.” Прилагането на „доктрината Parot” е довело до предефиниране на обхвата на наложеното „наказание”. В резултат на този подход максималният тридесетгодишен срок на лишаване от свобода вече не е бил възприеман като независещо от срока на отделните присъди наказание, което може да бъде намалявано с положен в затвора труд, а се е превърнал в тридесетгодишно наказание, което не е можело да бъде ефективно намалявано. Разглежданата мярка следователно попада в обхвата на последното изречение на чл. 7, § 1 от Конвенцията.

(с) Дали е било възможно „доктрината Parot“ да бъде разумно предвидена

111-113. Съдът отбелязва, че редът за намаляване на присъдите е резултат от промяна в практиката на Върховния съд, а не в законодателството. Въпросът е дали тази промяна е била в рамките на предвидимата линия на развитие на съдебната практика. С други думи, можела ли е жалбоподателката разумно да предвиди, че реално ще трябва да изтърпи наказание от 30 години лишаване от свобода, без то да може да бъде намалено с отработените дни в затвора.

В тази връзка Съдът отбелязва, че единственото решение, цитирано в решението от 2006 г., е това от март 1994 г., в което Върховният съд е бил на обратното становище, а именно - че максималният тридесетгодишен срок на лишаване от свобода представлява „ново самостоятелно наказание”, към което трябва да се прилагат всички предвидени в закона възможности за намаляване. Правителството признава, че такава е била и практиката, възприетата от съдебните и затворническите власти при преизчисляване на присъдите още преди 1994 г.

114. Съдът отчита също така, че Върховният съд е дал ново тълкуване на нормите на кодекса от 1973 г. десет години след неговата отмяна. Освен това, именно в изпълнение на принципа за прилагане на по-благоприятния закон с преходните разпоредби на кодекса от 1995 г. е било предвидено, че осъдените по стария ред запазват правото си присъдите им да бъдат преизчислявани по правилото един отработен ден за два дни лишаване от свобода. Новото тълкуване обаче на практика е лишило жалбоподателката и други в нейната ситуация от положителния ефект на тази система.

115. Съдът освен това не може да приеме аргумента на правителството, че новото тълкуване е било предвидимо, тъй като е било по-близко до буквата на кодекса от 1973 г. Задачата на Съда не е да се произнесе как кодексът е трябвало да бъде тълкуван, а дали жалбоподателката е можела да предвиди новото тълкуване. До въвеждането на „доктрината Parot” практиката по прилагането на кодекса от 1973 г. е била унифицирана и промяната в тълкуването му не е била в рамките на предвидимото развитие на съдебната практика.

116. На последно място, според Съда изтъкнатите в мотивите на решението от 2006 г. съображения, свързани с наказателната политика, не могат да оправдаят отклоняването от съдебната практика. Целта на решението е била да гарантира, че лицата, изтърпяващи няколко дълги присъди лишаване от свобода, ще излежат ефективно максималния срок на това наказание, определен в закона. В тази връзка Съдът отбелязва, че държавите са свободни да определят наказателната си политика, например чрез увеличаване на наказанията, но трябва да спазват изискванията на чл. 7, който изрично забранява ретроактивното прилагане на наказателния закон, когато това би било в ущърб на осъдения.

117-118. „В светлината на изложеното Съдът намира, че по времето, когато жалбоподателката е била осъдена и е била уведомена за решението да ѝ бъде определено едно общо наказание в размер на максималния разрешен от закона срок за лишаване от свобода, не е имало индикации, че съдебната практика ще се развие в посока на решението на Върховния съд от 2006 г. Следователно, жалбоподателката не е имала причина да вярва, че Върховният съд ще се разграничи от досегашната си

практика и че в резултат *Audiencia Nacional* ще отнесе отработените дни, с които се намалява наказанието, не към максималния тридесетгодишен срок на лишаване от свобода, а последователно към всяко отделно наложено й наказание. Това отклонение от съдебната практика е имало ефекта на промяна на обхвата на наказанието във вреда на жалбоподателката. Следователно е имало нарушение на чл. 7 от Конвенцията.“

II. По оплакването по чл. 5, § 1 от Конвенцията

Жалбоподателката твърди, че след 3 юли 2008 г. е била лишена от свобода в нарушение на изискването за „законосъобразност“ и за „ред, предвиден от закона“

127. Разликата между понятията „наказание“ и „изпълнение“ на наказанието в чл. 7 на Конвенцията не е от значение за чл. 5, § 1 (а). Изпълнението на присъдата или преизчисляването на наказанието могат да засегнат правото на свобода. Член 7 се прилага към „наказанието“, наложено от съда, а чл. 5 - към лишаването от свобода в резултат на наказването.

128-131. В настоящия случай жалбоподателката е била осъдена от компетентен съд по ред, предвиден от закона, на 3 000 години лишаване от свобода. В повечето от постановените срещу нея присъди, както и в решението за определяне на общо наказание *Audiencia Nacional* е посочила, че в съответствие с кодекса от 1973 г. жалбоподателката трябва да изтърпи максималния тридесетгодишен срок на лишаване от свобода. Този срок още не е изтекъл. Съществува ясна причинно-следствена връзка между осъждането на жалбоподателката и продължаващото й след 2 юли 2008 г. лишаване от свобода. Съдът обаче трябва да прецени дали приложението на „закона“, който позволява задържането на жалбоподателката след тази дата, е било достатъчно предвидимо.

По-горе Съдът вече намери, че жалбоподателката не е можела да предвиди, че тридесетгодишният срок на лишаване от свобода няма да бъде намален с дните положен труд. Новото тълкуване на закона е отложило освобождаването й с близо девет години. Следователно, тя е изтърпяла по-продължителен срок на наказанието лишаване от свобода от предвидения в националния закон към момента на осъждането й. Изводът на Съда е, че след 3 юли 2008 г. задържането на жалбоподателката не е било „законосъобразно“ и че чл. 5, § 1 от Конвенцията съответно е нарушен.

По чл. 46 от Конвенцията Съдът намира, че поради естеството на нарушението единствената възможна национална мярка за изпълнение на решението е жалбоподателката да бъде освободена възможно най-скоро.